
CRITERIA AND APPROACHES FOR DIFFERENTIATION OF ACCOUNTING ESTIMATES FROM THE ESTIMATES OF INDEPENDENT ESTIMATES**Valentina Staneva**Todor Kableshkov University of Transport – Sofia, Republic of Bulgaria, valiastaneva@abv.bg

Abstract: Changes and updates to accounting concepts, interpretations, definitions and recognition criteria of assets and liabilities, require periodic updating of accounting estimates for their proper presentation in the financial statements of the non-financial sector. It is common in business enterprises to use the services of independent evaluators whose activity is regulated by the Law on independent valuers. Their activity is crucial for accurate representation of the economic information within the accounting in enterprises. They have the same meaning and preparing accounting estimates issued in connection with the judgments of management regarding the expected economic benefits in the use of assets. In accounting and legal practice is often equated between these two assessments. These are two assessments issued in connection with the accounting of business in enterprises.

With their juxtaposition and analysing, it is possible to answer the question whether they have common characteristics, based on which it can justify equating them.

The relationship between the accounting estimate and the valuation of an independent valuer provokes discussions in accounting theory and practice. The fact is that after many changes in accounting standards currently has no unambiguous definition of an accounting estimate, but there is a definition for a change in accounting estimates.

In the present study suggests the terminology, distinguishing criteria and practical approaches to uniquely define and logical linking of interactions and processes associated with the use of accounting estimates and their differentiation from estimates prepared by an independent valuator under the Law on independent valuers for the purposes of accounting in the enterprise.

Based on the deduced theory and legislative definitions and features, a comparison is made between the two assessments, seeking specific performance indicators for their differentiation. The purpose of this differentiation is to reduce uncertainty and contradictions in their practical application in accounting theory and practice.

The analysis shows that the implementation of the Bulgarian Evaluation Standards aims at approximation and harmonization with the European requirements and tendencies for imposing the profession of independent appraiser and the implemented policies by TEGoVA, as the leading organization of appraisers, in which the professional organization of the Chamber of Independent Appraisers in Bulgaria is a member.

Keywords: evaluation, independent valuer, Bulgarian valuation standards, accounting estimates.

КРИТЕРИИ И ПОДХОДИ ЗА ДИФЕРЕНЦИРАНЕ НА СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИБЛИЗИТЕЛНИ ОЦЕНКИ ОТ ОЦЕНКИТЕ НА НЕЗАВИСИМИТЕ ОЦЕНИТЕЛИ**Валентина Станева**ВТУ „Тодор Каблешков” – София, Република България, valiastaneva@abv.bg

Резюме: Промените и актуализациите в счетоводните концепции, тълкувания, дефиниции и критерии за признаване на активи и пасиви, изискват периодично осъвременяване на счетоводните оценки за тяхното правилно отразяване във финансовите отчети на предприятията от нефинансовия сектор. Обичайно е в стопанската дейност на предприятията да се използват услугите на независими оценители, чиято дейност е регламентирана в Закон за независимите оценители. Тяхната дейност е от изключително важно значение за достоверно отразяване на икономическата информация в рамките на счетоводната отчетност в предприятията. Същото значение имат и изготвените счетоводни приблизителни оценки във връзка с преценките на ръководството на предприятието по отношение на очакваната икономическа изгода при използването на активите на предприятието. В счетоводната и юридическата практика често се поставя знак за равенство между двете оценки. Реално това са две оценки, изготвени във връзка със счетоводната отчетност на стопанската дейност в предприятията. С тяхното съпоставяне и анализиране е възможно да се отговори на въпроса дали имат общи характеристики, на чиято база да може да се обоснове приравняването им.

Взаимовръзката между счетоводната приблизителна оценка и оценката от независим оценител предизвиква дискусии в счетоводната теория и практика. Факт е, че след многото промени в счетоводните стандарти, към момента все още няма еднозначно определение за счетоводна приблизителна оценка, но има определение за промяна в счетоводната приблизителна оценка.

В настоящето изследване се предлага използване на понятиен апарат, разграничителни критерии и практически подходи за еднозначно дефиниране и логическо обвързване на взаимовръзките и процесите, свързани с използването на счетоводните приблизителни оценки и тяхното диференциране от оценките, изготвени от независим оценител по реда на Закона за независимите оценители за целите на счетоводната отчетност в предприятието.

На базата на изведените в теорията и в законодателството определения и характеристики, се прави съпоставка на двете оценки, като се търсят конкретни показатели за тяхното диференциране. Целта на тази диференциация е да се намали несигурността и противоречията при тяхното практическо приложение в счетоводната теория и практика.

От извършеният анализ се откроява извода, че с прилагането на Български стандарти за оценяване се цели доближаване и хармонизиране с европейските изисквания и тенденции за налагане на професията независим оценител и провежданите политики от TEGoVA, като водеща организация на оценителите, в която професионалната организация на Камарата на независимите оценители в България е член.

Ключови думи: оценка, независим оценител, Български стандарти за оценяване, счетоводна приблизителна оценка.

1. УВОД

Съвременното развитие на счетоводството се свързва с използването на счетоводните приблизителни оценки, изготвени на базата на утвърдени класически счетоводни техники, способности и методи за анализ, оценка и контрол на различните стопански факти, събития и процеси, използвани в зависимост от развитието на обществените икономически отношения. Във финансовия отчет на предприятието трудно се проследява спецификата на проявление на счетоводната приблизителна оценка. Несигурността по отношение на данъчното интерпретиране на същата е в основата на нейното предпазливо използване в практиката. От друга страна следва да се отчита и одиторския подход, често отъждествяван с разбиранията на одиторите за по-значимото прилагане в практиката на справедливата стойност, като основна оценъчна база, използвана при съставянето на финансовия отчет. Не на последно място по важност може да се открие и ролята на независимите оценители, които по правило са външни за предприятието експерти. В счетоводната практика широко се използват оценки, изготвени от независимите оценители, чиято дейност е регулирана професия по смисъла на Закона за признаване на професионални квалификации¹². Целта на настоящият доклад е да се направи сравнителен анализ, като се открият концептуалните разлики между двете оценки и възможните комбинации за тяхното използване в практиката, които създават условия за смесване или неправилно интерпретиране на същността им.

2. ПОНЯТИЕН АПАРАТ

Терминът „счетоводна приблизителна оценка“ се въвежда в теорията и практиката в резултат от използването на МСС. След измененията в МСС 8 „Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки“¹³ (в сила от 01 януари 2005 г.), който заменя МСС 8 „Нетна печалба или загуба за периода, фундаментални грешки и промени в счетоводната политика“ (преработен 1993 г.), понятието „приблизителни стойности“ е заменено със „счетоводни приблизителни оценки“. През годините постепенно се реализира идеята за използване на понятието „счетоводни приблизителни оценки“, включително и чрез представянето на допълнителни разяснения, подкрепени с примери за внасяне на яснота по тяхното практическо прилагане. Към настоящия момент обаче, все още нямаме правна регламентация или ясно определение на понятието „счетоводна приблизителна оценка“. Този пропуск също способства за неразбирането и различната трактовка по практическото прилагане на тези оценки в практиката. Приблизителното оценяване изключва качеството „точност“ на финансовата информация при определянето на счетоводната приблизителна оценка. Но „субективната“ преценка на ръководството на предприятието винаги следва да се базира на **конкретно управленско решение, минал опит, добри практики или**

¹² Виж чл. 3, ал. 2 на Закона за независимите оценители.

¹³ Регламент (ЕО) № 1126/2008 г. на Комисията от 3 ноември 2008 г., публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, бр. L 320/29.11.2008 г., посл. изм. бр. L 73/15.03.2019 г.

експертно мнение, които задължително се обосновават чрез измерими стойности (времеви, парично-стойностни, математически, статистически, количествени, качествени и мн. др.), за да може впоследствие да се представят убедителни писмени основания за взетото управленско решение пред контролните органи. В процеса на вземане на управленски решения следва да се отдели специално внимание и на професионалните счетоводни преценки, които са „в пряка връзка и зависимост от личните и професионалните качества, етиката и моралните устои на всеки счетоводител. Те са водещо условие и същевременно фактор за установяването на висококачествена финансова отчетност“ (Боянов Б., 2015).

Необходимостта от определяне на характеристиките на приблизителните счетоводни оценки се извежда от очакваната икономическа изгода от употребата на конкретни активи/пасиви в нормалния ход на стопанската дейност на предприятието, на която се базира управленската преценка. За дефиниране на понятието „счетоводна приблизителна оценка“ (СПО) се предлага следното определение (Станева, 2016, стр. 253 – 254): *„Стойностен измерител за отразяване на управленско решение относно очакваната икономическа изгода от употребата в стопанския оборот на конкретен счетоводен обект, базирано на налична или нова несигурна (приблизителна/ хипотетична) информация, придобит опит или нова интерпретация на фактите, явленията и процесите, имащи отношение към достоверното определяне на балансовата стойност на актив, пасив или компонент на собствения капитал на предприятието“*. Съществена разлика между счетоводната приблизителна оценка и оценката, изготвяна от независим оценител е мястото на оценителя в управленската структура на предприятието. По дефиниция, професията на независимия оценител се упражнява въз основа на договор между възложителя и независимия оценител¹⁴. Независимият оценител винаги е външен за предприятието експерт/дружество, който има право да изготвя и подписва доклад за оценка на обекти, подлежащи на оценяване, като прилага необходимите стандарти въз основа на регистрацията в регистъра на независимите оценители.

Оценката на обект е становище на независимия оценител относно стойността на обекта за конкретна цел в определен момент от време и в условията на конкретен пазар, изготвено под формата на доклад в писмена форма, подписан и подпечатан. Становището на независимият оценител не е задължително за възложителя, но може да служи като основание за използване в конкретно управленско решение. Предмет на оценка са само обектите, които са оценяеми в **паричен измерител**. Възможни видове оценки, които независимия оценител може да изготвя са за:

- недвижими имоти;
- недвижими културни ценности;
- машини и съоръжения;
- права на интелектуалната и индустриалната собственост и други фактически отношения;
- търговски предприятия и вземания;
- финансови активи и финансови институции;
- други активи, включително произведения на изкуството, които не са движими културни ценности;
- земеделски земи и трайни насаждения;
- поземлени имоти в горски територии.

Друга съществена характеристика, която отличава счетоводната приблизителна оценка от независимата оценка е наличието на законови ограничения спрямо оценителя, по отношение на свързаност с възложителя, собственика или ползвателя на обекта на оценка; наличието на имуществен или друг интерес, свързан с обекта на оценката. Оценителят има допълнителното задължение да приложи към доклада за оценка декларация за изпълнение на законовите изисквания.

3. ПОДХОДИ ЗА ДИФЕРЕНЦИРАНЕ

Независимите оценители в България прилагат в своята дейност Българските стандарти за оценяване, които са приети през 2018 г. от Камарата на независимите оценители в България. В стандартите са разгледани три подхода – сравнителен, приходен и разходен, заедно с основните методи, принадлежащи към тях. Оценителят следва да дефинира и обоснове кои подходи и методи е избрал за прилагане при определяне стойността на оценявания обект/актив. Избраните подходи и методи за оценка се съобразяват с базата на стойността, вида на обекта/актива, както и всички предварително обследвани и надлежно описани основни и специални допускания.

¹⁴ Като физическо лице или чрез дружество на независим оценител, с посочване на независимия оценител, отговорен за извършване на оценката.

Приходният подход извежда настояща стойност на паричен измерител, която се формира от преобразуването на бъдещи парични потоци, като разглежда прихода от оценявания обект/актив чрез отчитане стойността на доходите, паричните потоци и/или спестените разходи. В зависимост от особености на оценявания обект/актив на оценката, се генерират парични потоци, формирани на база реални или номинални цени.

В този подход се прилагат метод на дисконтираните парични потоци и метод на капитализация. При първия метод се извежда стойност на базата на приходите и разходите, чрез прилагане на подходяща дисконтова норма към поредица от парични потоци за бъдещи периоди, които следва да бъдат приведени към настояща стойност. При втория метод се преобразуват приходите и разходите от дейността в капиталова сума, чрез прилагане на съпоставима норма на капитализация.

Разходният подход извежда стойност на паричен измерител, като се основава на подробна оценка на присъщите разходи за създаване или придобиване на оценявания обект/актив.

Концепцията за разходния подход се базира на предположението, че обектът на оценката не струва повече от заместването му с подходящ подобен/еднакъв такъв.

Към методите за прилагане на разходния подход се включва метода на амортизираната възстановителна стойност и метода на амортизираната възпроизводителна стойност. При метода на амортизираната възстановителна стойност се определят всички преки и непреки разходи за заместване на оценявания обект/актив с идентичен такъв, с отчитане на остаряването и изхабяването. Методът на амортизираната възпроизводителна стойност се базира на определяне на всички преки и непреки разходи за възпроизвеждане на оценявания обект/актив с идентичен такъв, с отчитане на корекция за остаряване и изхабяване.

Сравнителният подход определя паричен измерител, като сравнява оценявания обект/актив, със сходни обекти/активи, за които е налична надежна ценова информация. Когато тази надежна ценова информация се основава на пазарни сравнения, тогава се използва метод на пазарните сравнения, където независимият оценител извършва сравнителен анализ на качествените и количествените сходства и разлики между сравнимите обекти/активи и оценявания обект/актив.

Освен трите изброени подхода се прилагат и други методи за извеждане на ликвидационна стойност в условията на доброволна или принудителна реализация на обекта/актива.

В изпълнение на задълженията по възложената оценка, независимия оценител съставя становище за стойност, което се формира след прилагане на обосновани подходи и методи, като се допуска същата да бъде изведена по един или няколко метода.

Пазарната стойност според Българския стандарт за оценяване е оценената сума, срещу която към датата на независимата оценката, обекта/актива би трябвало да може да бъде разменен между желаещ продавач и желаещ купувач в сделка при пазарни условия, при което всяка от страните е действала при условията на информирано съгласие, благоразумно и без принуда.

Открива се припокриване на пазарната стойност, използвана от независимите оценители и счетоводната концепция за справедливата стойност, използвана при определяне на балансовите позиции на активите и пасивите във финансовия отчет. Безспорно е, че справедливата стойност в счетоводството може да бъде разгледана в нейните две проявления – като стойност, използвана в различните методи за счетоводно остойностяване по справедлива стойност и като справедлива цена. В МСФО 13 „Оценяване по справедлива стойност”, метода за остойностяване се използва за преценка на цената на продажба на актив или прехвърляне на пасив в рамките на обичайна сделка между пазарни участници при актуални към датата на оценяване пазарни условия. Промяна в прилагания метод за остойностяване по справедлива стойност (подходът на пазарните сравнения, подходът на базата на разходите и подходът на базата на доходите) или в начина на неговото изпълнение е възможна, ако води до оценка на справедливата стойност, която е равностойна или по-представителна при дадените обстоятелства. Като такива примери могат да се посочат следните събития – развитие на нови пазари; достъп до нова информация или промяна на обстоятелствата около използваната до момента; усъвършенстване на методите за остойностяване и промяна в пазарните условия. Преразглеждането поради промяна в метода за остойностяване или в неговото прилагане се отразява счетоводно като промяна в счетоводната приблизителна оценка в съответствие с МСС 8 Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки¹⁵. Всъщност, това обстоятелство може да доведе до **объркване при разграничаването** между методите за остойностяване на

¹⁵ Виж § 66 от МСФО 13.

справедливата стойност и промяната в счетоводната приблизителна оценка, въпреки че в МСС 8 не се изисква оповестяване на промяната при изменение в метода за остойностяване или в неговото прилагане. На базата на горното уточнение може да се обясни и мястото на справедливата стойност при нейното проявление като справедлива цена. Основание за това проявление е концепцията за справедливата стойност, застъпена в отделни счетоводни, одиторски и оценителски стандарти. Освен данните, налични от различните икономически източници (борсови и пазарни курсове, цени и котировки), в практиката се използват и специализирани оценки на разграничими нетекущи активи и пасиви, трудни за оценяване при пазарни условия. Обичайно тези оценки се извършват от независими оценители при последваща оценка (преоценка или обезценка). Оценката на независимия оценител се изготвя по строго определени правила от външен за предприятието субект, чието участие в повечето случаи се изисква по закон. Докато счетоводната приблизителна оценка се изготвя от счетоводител или от назначен за целта външен за предприятието експерт и се одобрява от ръководството на предприятието.

4. КРИТЕРИИ ЗА РАЗГРАНИЧАВАНЕ

От концептуална гледна точка в МСФО, както и в Националните счетоводни стандарти не се предлага единна концепция за оценъчна база, тъй като се основава на използването на един от двата основни счетоводни модела – „Историческа цена” или „Справедлива стойност”. Затова във всеки международен или национален счетоводен стандарт се дава дефиницията и начина за оценяване на обекта на отчитане, което не изключва възможността да се смесват счетоводните модели в зависимост от прилаганата оценъчна база, т.е. да се използва смесен счетоводен модел. На този етап финансовите отчети се съставят на базата на счетоводния модел „Историческа цена“. Проявлението на справедливата стойност се припокрива със счетоводната приблизителна оценка само при използване на счетоводния модел на справедливата стойност при изготвяне на финансовите отчети на предприятието. Тогава те съвпадат по балансовата стойност, получена в резултат на управленска преценка при определяне на счетоводна приблизителна оценка и първоначалното заприходяване на актива по справедлива стойност. Икономическата същност на проявление на справедливата стойност и счетоводната приблизителна оценка е близка по значение, но различна по съдържание.

В изследването си, Станева В. (2016, стр. 254) извежда основните характеристики, които в своята съвкупност еднозначно открояват счетоводната приблизителна оценка от другите счетоводни оценки:

- **възможност за избор на измерител** – дали ще е процент, коефициент, метод за определяне на конкретен стойностен измерител, период от време или друга специфична преценка, оценката на всички обекти в счетоводството трябва да отговаря на изискването да бъдат съизмерими и съпоставими, което е еднакво приложимо при счетоводителя и независимия оценител;
- **възможност за последваща промяна на първоначално определения измерител** в счетоводната приблизителна оценка, което очевидно е във възможностите на счетоводителя, работещ по трудово/облигационно правоотношение, докато за оценителя е възможно само в случай, че първоначалната и последващите оценки се предоставят на един и същ експерт;
- **управленско решение**, взето от управителния орган на предприятието, в което ще се прилага избраната счетоводна приблизителна оценка или оценка на независимия оценител, в зависимост от използваната обосновка на предложението;
- **време на вземане на управленското решение** – принципно преди началото на отчетния период или в момента преди заприходяване/осчетоводяване на актива, пасива или компонента на собствения капитал на предприятието, за да се прилага на принципа „сега и за в бъдеще”. При оценителя тя е в пряка връзка с поставения срок за изпълнение на възложената оценка и може да не е обвързана със сроковете по годишното счетоводно приключване;
- **наличие на очаквана икономическа изгода** от употребата в стопанския оборот – задължителна предпоставка за изготвяне на икономическа обосноваване на взетото решение. При оценителя е възможно да се оценява, за да се реализира актива чрез покупко-продажба или бартерна сделка, с последващо извеждане на актива/обекта от имуществото на предприятието;
- **наличие на икономически обоснована хипотеза или вероятност**, базирана на налична или нова несигурна (приблизителна/ хипотетична) информация, придобит опит или нова интерпретация на фактите, явленията и процесите – еднакво приложимо от счетоводители и оценители;
- **цел на оценката** – при СПО е достоверно определяне на балансовата стойност на актив, пасив или компонент на собствения капитал на предприятието на базата на действащото счетоводно законодателство. Всяко отклонение от така поставената цел за използване на СПО предполага манипулиране и

фалшифициране на балансовите стойности във финансовите отчети на предприятието. При независимия оценител оценката на актив/обект представлява становище относно стойността на обекта за **конкретна цел** в определен момент от време и при условията на конкретен пазар, докато според Иванова Р. (2018, стр. 12) „обезценката на активите се извършва в края на отчетния период във връзка с годишното счетоводно приключване, изготвянето и представянето на годишния финансов отчет на предприятието“.

Не се открива разлика по отношение на справедливата стойност, използвана за оценителски цели и в международните счетоводни стандарти във връзка с прилагането на СПО. В съдържателен аспект няма разлика между „справедлива стойност“ по оценителските стандарти и „справедлива стойност“ по счетоводни стандарти. И в двата случая чрез справедливата стойност се отразяват данни и обстоятелства, свързани с конкретна действителна или потенциална реализация на оценявания обект/актив между идентифицирани страни.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се обобщи, че има припокриване в практическата интерпретация на двете оценки - СПО и оценка на независим оценител. Често едната включва другата, но се различават по отношение на цел, икономическа изгода от употребата в стопанския оборот или извеждането от употреба на актив или обект, обосноваването на управленското решение по отношение на предложената СПО или независима оценка, както и възможността за последваща промяна на първоначално определения измерител. Безспорно е, че двете оценки нямат пълно припокриване и следва много внимателно да се интерпретират от счетоводителите в стопанската практика.

ЛИТЕРАТУРА

- Боянов, Б. А. (2015). Значимост професионалната оценка на бухгалтерите в условията на глобализацията, Міжнародної науково-практичної конференції до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ „Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу“ м. Івано-Франківськ, Україна, стр. 28.
- Иванова, Р. (2018). Отчетът за приходите и разходите – източник на информация за анализа и оценката на ефективността на предприятието, *Годишник на ИДЕС*, извлечено от <https://www.ides.bg/e-списание/2018/годишник-2018/отчетът-за-приходите-и-разходите-източник-на-информация-за-анализа-и-оценката-на-ефективността-на-предприятието/>
- Станева, В. (2017). Съдържателни аспекти по прилагането на промени в счетоводната политика и счетоводните приблизителни оценки в предприятията от нефинансовия сектор. *ИК – УНСС*, София, с. 245 – с. 257, ISBN 978-954-644-974-0.
- Станева, В. (2016). Счетоводните приблизителни оценки в контекста на новото счетоводно законодателство. *Годишник на ИДЕС*, „Спектър“ АД, София, 2016, с. 247 – с. 274, ISSN 1313-2148
- Международни счетоводни стандарти. (2008). приети с Регламент (ЕО) № 1126/2008 г. на Комисията от 3 ноември 2008 г., публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, бр. L 320/29.11.2008 г., посл. изм. бр. L 73/15.03.2019 г.
- Закон за независимите оценители. (2008), обн. ДВ бр. 98 от 14 Ноември 2008 г., посл. изм. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011 г.
- Български стандарти за оценяване, (2018). Камара на независимите оценители в България, извлечено от http://public.ciab-bg.com/index.php?action=publications&main_cats_id=4&sub_cats_id=19
- Национални счетоводни стандарти. (2019). извлечено от <https://www.kik-info.com/spravochnik/nss-2019.php>
- Кодекс за професионалната етика. (2018). Камара на независимите оценители в България, извлечено от http://public.ciab-bg.com/index.php?action=publications&main_cats_id=4&sub_cats_id=7
- Наредба № 2 от 29 юни 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица. (2015). обн. ДВ бр. бр. 50 от 3 Юли 2015 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 82 от 5 Октомври 2018 г.